

TOPKAPI SARAYI ARŞIVİNDE BULUNAN ŞİFRELİ İKİ VESİKA

HAYRULLAH ÖRS

Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü

Topkapı Sarayı Kitaplığının bir gözünde, yabancı dillerle yazılmış bir takım vesikalar bulunmaktaydı. Bunların kaba tasniflerinin yapılması ve numaralanmaları sırasında, üzerleri garip işaretlerle dolu iki tanesi hemen dikkatimi çekmişti. Bu vesikalar, çok ince ve filigransız kâğıda yazılmıştır ve anlaşılan eskiden, fişek şeklinde sarılmış olarak uzun zaman kalmışlardır; katlama yerleri ve birinin çürüyen kısımlarının sıralanışı bunu açıkca göstermekteydi. 1 numaralı vesikanın arkasında ta'lik yazı ile (Hattı acib-i feylesofi) kaydı bulunuyordu. Bunlardan 1 numaralı 13×66,5 cm., 2 numaralı 13×55 cm. boyutlarındadır.

Bu iki kâğıt parçası bende büyük bir merak uyandırmıştı. Bunların şaka olsun diye karalanmamış oldukları meydandaydı. Ne kadar özenerek yazıldıkları açıkca görülmüyordu; üstelik bunları yazan el çok işlekti ve bu karışık, hayli zor şekilleri tereddütsüz çizmiş olduğu anlaşılıyordu; demek bunda uzun bir alışkanlığı vardı. Bunların büyü, muska gibi bir şey olmaları ilk bakışta hatıra gelebilirdi ama, bu da pek inanılır şey değildi, çünkü şimdiye kadar gördüğümüz muskalardaki yazılar hem daha kısıydı, hem de genel olarak arap harflerile idi, aralarında olsa olsa altı köşeli yıldızlar, çocukca insan resimleri bulunuyordu. Bütün bunları düşününce, bu vesikaların üzerlerindeki şekillerin bir çeşit şifre olabileceğini tahmin ettim ve bu şifreyi çözmek isteğine kapıldım. Şurasını itiraf etmeliyim ki bu istek sadece meraktan, gizli şeyler karşısında her vakit duyulan o tabii tecessüsten geliyordu. Bu işe birkaç tatil günümü harcadım; bunun sonucu benim için, yüzyıllar boyunca gizli kalmış bir yazıyı okumak zevki oldu. Bununla yetinmek ve bu vesikaları, bu sefer mânalarile birlikte, tekrar yerlerine koymak aklımdan geçti, fakat sonra, belki de başka bir yerde, gene bu şifre ile yazılmış mektup, ya da raporların bulunabileceğini düşündüm. Başkalarını uzun ve gerçekten can sıkıcı bir çalışma-

dan kurtarmak için, elde ettiğim sonuçları açıklamayı daha uygun buldum.

Şifreyi çözmek için tuttuğum yolu uzmanlar belki de acemice bulacaklardır, belki daha kolay usuller de vardır, ama ben sadece vaktile okumuş olduğum bir hikâyedeki, Edgar Allan Poe'nun Altın Böcek'indeki metoddan başkasını bilmiyordum. Buna göre, harflere karşılık sayı, ya da şekil kullanılan şifreleri çözmek için, önce şifreli yazının hangi dilde olduğunu bilmek, yahut tahmin etmek, sonra da her işaretin kaç defa kullanıldığını saymak lâzımdı. Her dilde en çok kullanılan harf, çoğu zaman, ayrı olduğuna göre, en çok geçen işaretin yerine o harfi koymak, sonra aralarını tahminle doldurmak şifreyi çözmeye kâfi gelecekti. Nazarî olarak böyle idi ama, uygulama pek o kadar kolay ve çabuk olmadı.

İlk iş olarak vesikalardaki işaretleri saydım, 27 çıktı. Vesikaların sağdan sola yazılmış oldukları açıkça görülüyordu; üstelik bâzı işaretlerin üzerinde uzatma ve şedde'ler vardı. Hattâ bir yerde (Beyit) kelimesi yazılıydı. Şu hâlde bunlar Arapça, Farsça ya da Türkçeydiler. Yalnız, yazılardan birinin bir dilden, ötekinin de başka bir dilden olacağı hiç aklıma gelmemişti ki bu bana, hiç değilse, iki günlük emeğe mâl oldu.

İkinci iş olarak, iki metinde her işaretin kaçar defa geçtiğini saydım. h harfine benzer bir şekil ötekileri bir hayli geride bıraktı. Eski birkaç metnin harflerini de sayarak, eski Türkçede – bilmem neden, peşin bir hükümle bu vesikaların Türkçe olacağına inanıyordum – elif harfinin çok kullanıldığını öğrendim ve h'ların yerlerine elif'leri koydum, ama işin tahmin ettiğimden daha zor olduğunu da hemen anladım; eliflerin aralarını tahminle doldurmak mümkün değildi. Bir hayli zaman boşuna uğraştıktan sonra, eliflerin arkasından sık sık başka bir işaretin geldiğinin farkına vardım ve bunun (lam) olabileceğini düşündüm. Hele birkaç yerde, eliften sonra bu işaretin iki defa geçtiğini ve ikincisinin üstünde de bir uzatma işareti bulunduğunu görünce bunun Allah kelimesi olduğunu anladım. Böylece artık üç harfi, elifi, lam'ı ve he'yi tanıyordum. Bundan sonra sırasile hangi harfleri bulduğumu anlatacak değilim; bu hem faydasız olacaktır, hem de bunları ben de artık hatırlamıyorum. Yalnız şu kadarını söyleyebilirim ki bu uzun bir sabır tecrübesi oldu. Çözüm işi bitince vesikalardan birinin Farsça olduğu ve içinde sadece dua ve övgüler bulunduğu meydana çıktı. İşte benim işimi o kadar uzatan da bunu

Türkçe sanışım ve hesaplarımı ona göre tutuşum olmuştu. Öteki, ve mutlu bir tesadüf eseri olarak sağlam kalanı, Türkçeydi ve bir Padişahın özel olarak görevlendirdiği anlaşılın bir denetçinin haraç memurlarının yolsuzlukları hakkında, doğrudan doğruya Padişahın şahsına yazdığı bir raporudu (bu Padişah kimdi? Yolsuzluklar ve rüşvetle savaşmayı kendine ödev edinen o talihsiz, zeki, iyi niyetli Üçüncü Mustafa mı idi acaba?). Bu raporun metni aşağıya alınmıştır. Farsça vesikanın okunmasını, merak edenlerin kendilerine bırakıyorum; alfabe elde olduktan sonra bu, biraz da eğlenceli olur sanırım.

Ne yazık ki şimdiye kadar elimize bu iki vesikadan başka geçmedi. Ama eğer günün birinde, herhangi bir yerde aynı şifre ile yazılmış yazılar çıkar ve bunlar, eklediğimiz alfabenin yardımıyla çözümlerse, sadece bilmece çözmek merakı yüzünden harcamış olduğum emekler ve saatler karşılığını bol bol görmüş olacaktır.

Birinci Vesika

Be dergâh-i gerdun misal (e) arza (i) kemterin-i bendegân oldur kim çün Padişah Hazretlerinin, zeyyen Allahü taalâ serir-i azze bi vücudehu ve efad-ı alel âlemin asar-ı adlehu ve cudehu men kuluna nazarı inayeti yetişip terh-i zir-i seradan ref'edip bu hizmete nasbetti, vacip oldu bu bendei muhlis üzerine her vecihle istikamet ede. İmdi ol hazreti âli şana mahfi olmaya kim haraç defterlerinden her haraççı eline ikişer defter verilip bâzısı defter sandıkları olduğu yerde ve bâzısı dahi ferahşhane ardına oturup ellerine birer divit alıp mukabele ederler. Nazır dahi, yok, ne isterlerse iderler ve hem gördüm kim altının rakamın yedi eylediler. Sultanıma hod mahfî değildir kim altının rakamı yedi olduğu gibi altmışın rakamı yetmiş olur ve altı yüzün yedi yüz olur ve altı binin yedi bin olur ve bakisi dahi buna kıyastır. Ben kulun anı göricek anlardan sordum kim ne eylersiz? Anlar eyitti kim bâzımın müfredatı uyuşmaz ve bâzımın cümleleri. Ve buna dahi vâkıf oldum kim getürenlere sorarlarmış ana göre muvafık ederlermiş. Eyle olsa devletlu Sultanım, bu yeğ değil miydi kim Divan sez (e) kiminin de defterdarlar katında veyahut bari yazıcılar katında mukabele edelerdi. Zirâ Sultanımın defterlerine bunda hâlel var ve raiyet kâfirlerine güç olur. Baki itbab-ı saradikat-ı Padişahi ba vetad-ı inayeti- ilâhi ustuvâr bad âmin ya Rab-el ibad.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Metni verilen gizli denetleme raporu.

Handwritten text in a vertical column, likely a historical document or manuscript. The text is written in a cursive script, possibly Persian or Ottoman Turkish, and is arranged in a single column. The document shows signs of age and wear, with some ink bleed-through and a dark smudge at the top right. The text is densely packed and appears to be a formal or official communication.

Padişaha sunulan farsça övgü.

